

0/1970

RESPONSABILITATEA CREȘTINĂ

de Pr. Prof. D. STĂNILOAE

Responsabilitatea interumană naturală

Cuvîntul nu transmite de la subiect la subiect numai înțelesuri. El transmite și putere. Aceasta se observă mai ales la cuvîntul de îndemn, de încurajare, la cuvîntul care exprimă o încredere în cel cărui i se adresează. El transmite de la adresant la adresat puterea de a face un bine sau de a se opune unui rău.

Desigur, cuvîntul poate și paraliza puterile celui cărui i este adresat, prin lipsa de încredere, de prețuire, de iubire, prin critica neubitoare manifestată față de acela și față de ceea ce poate el face. Dar și în aceasta se vede că în cuvînt e o putere; căci a paraliza o putere ține tot de o arămată putere.

1. Dar nu numai cuvintele cu o evidentă sarcină afectivă, pozitivă sau negativă, degajează putere, ci și cuvintele care nu par să aibă o astfel de sarcină.

Orice cuvînt provoacă în cel cărui i este adresat un răspuns de aprobare sau de dezaprobare. Fie că răspunsul e rostit cu o voce tare de către acela, fie că e reținut în interiorul aceluia. Orice cuvînt provoacă prin urmare în subiectul cărui i este adresat o mișcare de reacție conștientă, care se numește răspuns. În cuvîntul primului subiect e dată nu numai intenția, ci și puterea de a provoca mișcarea de răspuns. Primul cuvînt e o chemare adresată de un subiect celui-lalt subiect (sau celorlalte), iar chemarea înseamnă intenția și implică puterea de a provoca un răspuns. Primul cuvînt ca chemare implică în sine al doilea cuvînt ca răspuns, iar al doilea cuvînt ca răspuns presupune primul cuvînt ca chemare. Nu există unul fără altul. Nimeni nu vorbește fără a aștepta și a provoca un răspuns și nimeni nu răspunde fără a fi provocat de o chemare. Orice subiect prin faptul că vorbește e legat de un alt subiect care îi răspunde sau care îl provoacă să vorbească; orice subiect conștient are implicată în calitatea sa de cuvîntător existența altui subiect și legătura ontologică cu el.

2. Dar legătura aceasta are un caracter activ. În cuvîntul omului nu se exprimă o legătură statică a lui cu celălalt, ci o legătură dinamică. Omul nu vorbește pentru că îi vine pofta să vorbească și pentru că în hotărîrea de a vorbi descoperă conștiința legăturii sale cu celălalt, ci e incitat să vorbească de celălalt în baza legăturii sale nu numai exterioare, ci dinîntre cu celălalt. Fie că cheamă, fie că răspunde, el e împins la aceasta de celălalt; adică nu numai de faptul că

Manuscrisele nepublicate nu se restituie. Colaboratorii sînt rugați să-și păstreze
copile de pe manuscrisele pe care le trimit Redacției revistei «Ortodoxia».

Manuscrisele, cărțile, comunicările oficiale ale Eparchiilor, revistele periodice,
abonamentele și orice fel de corespondență privitoare la revistă se trimit pe adresa:
Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Intrarea Patriarșiei nr. 9, sectorul 5,
București, cont. 49.08.01.000 — Banca Națională a R. S. României, Filiala sectoru-
lul 5, cu mențiunea: pentru «Ortodoxia», revista Patriarșiei Române.

este subiect cuvîntător, ci și de faptul că este subiect cuvîntător într-o legătură ființială cu celălalt, ca subiect cuvîntător.

În cuvînt se actualizează forța de mișcare a unui subiect asupra celuilalt, forța de mișcare a celui ce cheamă asupra celui chemat, dar și forța de mișcare a celui chemat asupra celui ce cheamă, prin simpla lui prezență de subiect care poate asculta și deci și răspunde. Chiar constituția că cineva îl poate asculta și deci îl poate răspunde mișcă subiectul care cheamă la vorbire, iar constituția aceasta are o bază în dualitatea ontologică a subiectului uman, în faptul că e legat de celălalt în mod ființial. Cuvîntul mișcă și e mișcat, printr-o mișcare tranzitivă reciprocă între cei doi care vorbesc. Cel ce cheamă mișcă pe cel chemat și viceversa. Ei sînt prinși într-o mișcare circulară de la unul la altul. Cel ce mișcă chemînd nu pune pe cel chemat într-o mișcare îndreptată mai departe, spre altul, ci într-o mișcare care atrage spre sine pe cel chemat. Mișcarea celui ce cheamă spre cel chemat se transformă în acela într-o mișcare a lui spre cel ce-l cheamă. Cel chemat este pus prin chemare într-o referință actuală cu cel ce-l cheamă. În aceasta se vede că în mișcarea celui chemat spre cel ce-l cheamă se propagă forța celui ce-l cheamă. Mișcarea celui ce cheamă, exercitîndu-se asupra celui chemat, se convertește în acela în mișcare de întoarcere a lui spre cel ce cheamă. Dar în întoarcerea acestei mișcări spre cel ce cheamă nu e numai o mișcare a celui ce cheamă; ea a devenit și mișcarea celui chemat.

În răspuns continuă să se exercite forța celui ce cheamă, dar ea a devenit și mișcarea celui chemat. Făcîndu-și proprie mișcarea celui ce-l cheamă, cel chemat a transformat-o în mișcare de răspuns.

Propriu-zis, mișcarea fiecărui și și mișcarea celuilalt; e o mișcare sinergică. Mișcarea celui ce cheamă e și mișcarea celui ce-l face pe acesta să-l cheme și, invers, mișcarea de răspuns a celui chemat spre cel ce cheamă e și mișcarea celui ce-l cheamă.

Desigur, mișcarea de răspuns poate să se manifeste și în cuvinte sau acte îndreptate de cel chemat spre alții. Dar ea e, chiar în această orientare și formă, în primul rînd un răspuns dat celui ce l-a solicitat, celui ce l-a provocat la anumite cuvinte și acte către alții. Dialogul între doi e un focar din care se propagă raze spre alții, constituindu-se alte dialoguri; dar totdeauna aceste noi dialoguri pornesc de la un anumit dialog ca centru al lor. Rînd pe rînd un anumit dialog e centru al altor dialoguri.

3. Dar rostul cuvîntului nu e să cheme simplu pe cel chemat spre cel ce cheamă sau să demonstreze prin răspuns această întoarcere. Cuvîntul descoperă și o intenție de viitor la cel ce cheamă, cu dorința de a-l mișca spre acel viitor și pe cel chemat.

Omul vorbește pentru că nu se mulțumește cu starea prezentă a sa și a lucrurilor. Cuvîntul descoperă dimensiunea de viitor la care gîndește cineva. De aceea el luminează ceva ce nu se vede. Dacă omul vorbește și de trecut, sau de natura prezentă a unor lucruri (știința), o face pentru a întreba concluzii pentru ceea ce poate și vrea să facă în viitor pe baza cunoașterii lor.

Prezentul, fără deschiderea posibilităților și tensiunilor sale viitoare prin cuvînt, lasă totul în întuneric. Lumina o aduce cuvîntul prin descoperirea dimensiunii viitorului. Cuvîntul are un rost revelator profetic, sau rostul de a promova o realitate prezentă spre un viitor al ei.

Omul descoperă altuia intențiile sale de viitor, pentru că nu e mulțumit să meargă singur spre acel viitor, sau nu poate să meargă singur; el nu poate merge efectiv spre viitor decît cu celălalt sau cu ceilalți, sau măcar cu aprobarea lor. Prin cuvînt, omul îndeamnă pe ceilalți spre acel viitor, sau îi atrage spre el, ori le cere aprobarea pentru acel viitor, pentru că el însuși vede o perspectivă viitoare și se simte atras spre ea.

4. Dacă cuvîntul, ca chemare a altuia spre cel ce cheamă și spre un viitor, înseamnă o mișcare exercitată asupra celui chemat, care devine ca răspuns mișcarea celui chemat spre cel ce-l cheamă și o împreună-mișcare spre un viitor comun, între cuvînt și faptă nu e nici o separație. Nu se poate cugeta faptă fără cuvînt și cuvînt care să nu implice, cînd e nevoie, o faptă mai mult sau mai puțin eficientă. Dacă cuvîntul este o mișcare cu efect în ordinea interpersonală spirituală, faptă este mișcarea cuvîntului prelungită în ordinea lucrurilor, pentru a face mai eficientă chemarea sau răspunsul ce se mișcă de la persoană la persoană, sau de la o persoană asupra celeilalte persoane și pentru a duce realitatea spre acel viitor. Cel ce adresează un apel altei persoane, pentru a o pune în referință cu sine și în același timp spre a o solidariza în înaintarea spre un viitor, demonstrează interesul pentru cea persoană și credința în puterea realizării viitorului comun, vorbindu-i și cu faptă în ordinea lucrurilor; cel ce răspunde aceluși apel își demonstrează, cînd e nevoie, sinceritatea răspunsului, sinceritatea voinței de a merge împreună spre acel viitor, de asemenea și prin punerea ființei sale spirituale-corporale, aflătoare în contextul realității obiective, sau a unor lucruri, la dispoziția celui ce și-a mărțurisit intențiile aceluia și în mișcarea spre viitorul indicat de acela.

Faptele constituie și ele un dialog între persoane, chiar dacă sînt îndreptate spre lucruri. Faptele infățișează și mai efectiv caracterul profetic și transformator manifestat în cuvinte. Ele sînt nu un dialog paralel la cel săvîrșit prin cuvinte, ci dialogul prin cuvinte extins și făcut eficient de fiecare partener asupra persoanei spiritual-corporale proprii, sau asupra lucrurilor care sînt de persoane. Prin aceasta acțiunea cuvîntului unui subiect asupra subiectului partener e mai eficientă.

Orice faptă e mărturia și realizarea unei stări viitoare a logosului persoanei proprii și al lucrurilor de care poate dispune; executarea unui proiect, iar proiectul e sensul viitor al persoanei proprii sau al unor lucruri, formulat mai întîi ca un cuvînt interior; e chipul viitor al persoanei proprii și a altuia și al lucrurilor în al cărui context se află persoana proprie și a celuilalt sau a celorlalți. Fapta dovedește caracterul dinamic al logosului ființelor noastre și al lucrurilor în al cărui context ne aflăm și pornirea spre realizarea unei faze viitoare din drumul logosului lor spre ținta desăvîrșită. Prin faptă cineva vrea să realizeze faza viitoare a logosului lucrurilor, descoperită cuiva prin

cuvînt, pentru ca și acela să se angajeze pe drumul realizării acelei faze. Fapta e o exprimare și o pășire spre eficiență a cuvîntului ca chip viitor al logosului lucrurilor. Cuvîntul e proiectul, fapta e realitatea chipului viitor al lucrurilor. De aceea fără proiect nu există faptă, iar fără faptă proiectul e ceva nedepășit și fără putere.

5. Dar dacă fapta e ducerea cuvîntului la capăt, iar cuvîntul e începutul mișcării ce se îndeplinește în faptă și la cuvînt participă ambii interlocutori, fapta e și ea într-un fel produsă de amîndoi. Fapta mea e rezultatul deplin al mișcării produse în mine de cel ce mă provoacă la răspuns, mișcare în care s-a convertit mișcarea pornită de la el. Sau fapta celui ce adresează o chemare e și ea provocată de cel ce așteaptă chemarea.

Din toate acestea reiese că fiecare subiect conștient aflîndu-se în legătură ontologică și activă cu alt subiect conștient, are în sine un dinamism dialogic, o tensiune dialogică, prin care subiectele se susțin reciproc într-un proces spiritual de desăvîrșire. Subiectele formează împreună un fel de diptic aflat într-o mișcare de desăvîrșire a sa, ce se propagă simultan de la fiecare membră la cealaltă, înscrîndu-se în fiecare prin cealaltă, un desen de tot mai mare finețe. Mai bine-zis, fiecare subiect e în nenumărate relații dialogice cu alte subiecte, comunicînd fiecare din subiectele cu care se află în relație dialogică bogăție edurnată în relație dialogică cu eltele.

Responsabilitatea pentru semenii în fața lui Dumnezeu

Aspectele enumerate ale legăturii dinamice între subiecte prin cuvînt și faptă există și între Dumnezeu și oameni, dar cu deosebiri ce le comportă faptul că aci un partener este Dumnezeu.

1. Între subiectele umane nu există nici unul în poziția permanentă a partenerului prim. Fiecare om e rînd pe rînd în rolul celui care cheamă și e chemat, a celui ce cere un răspuns și dă un răspuns. Fiecare om e și numai el responsabil față de alții, ci-1 are și pe celălalt responsabil față de sine. Dar în raportul dintre Dumnezeu și om, nu mai omul este responsabil; sau: omul e numai în rolul de responsabil, nu și în rolul celui ce impune lui Dumnezeu un răspuns, o responsabilitate, în mod necesar. Poate și în acest sens spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul: «Dumnezeu e în afară de relații (ζωηροί). Desigur, omul cere și el uneori lui Dumnezeu un răspuns, dar în acest răspuns Dumnezeu rămîne liber și suveran. El nu e responsabil față de om: «Cine ești tu, o, omule, ca să te sfădești cu Dumnezeu? Oare, vasul de lut va zice către cel ce l-a făcut: «De ce m-ai făcut așa?» (Rom. VIII, 20).

În raport cu Dumnezeu, omul se experiază pe sine exclusiv ca răspunzător, deci ca ascultător. Dumnezeu este cel care-l cheamă pe om la împlinirea unor datorii, iar omul este cel ce ascultă și răspunde. Dar aceasta înseamnă că omul simte în cuvîntul lui Dumnezeu o forță neasemănat mai mare decît în cuvîntul semenului său. Aceasta în-

seamnă că se simte chemat să răspundă, sau să vorbească răspunzînd, de «un glas» pe care nu-l poate face neauzit. Împlinirea rolului său în dialogul cu Dumnezeu rezultă ca o constrîngere morală de neocolt. De aceea și rolul lui Dumnezeu în acest dialog se impune cu o evidență și cu o presiune necondiționată. De aceea Sfînta Scriptură condamnă morți spirituale pe cei ce nu aud cuvîntul lui Dumnezeu; sau la în deridare idoli care nu pot grai și nu pot auzi cererea omului (I Regi XVIII, 27). Căci în experiența lui Dumnezeu ca partener de suferință premă presiune spirituală în dialogul cu omul intră și simțirea că El aude, că El ascultă, așa cum în dialogul interuman ascultarea ca faptă a partenerului e tot așa de viu experiență de partenerul care vorbește, ca și răspunsul lui sonor (Ps. XXXIII, 4, 6, 17; XXXII, 2; XIX, 8; XVIII, 8; XVI, 6 etc.). Sfînta Scriptură condamnă orice idolatrie sau panteism, pentru că ele implică negarea dialogului între Dumnezeu și om, divinitatea fiind considerată impersonală. Omul este, în concepția panteistă, singur, el nu e cu adevărat răspunzător în fața unui subiect suprem.

Despre semenul nostru știm că ne vorbește pentru că auzim cuvîntul lui în mod sonor. Dar despre Dumnezeu știm cu atât mai sigur că ne vorbește cu cît trăim mai intens presiunea spirituală a cererilor Lui obligatorii în conștiința noastră. La urma urmelor forța obligatorie a cuvîntului semenului asupra noastră, e tot o chestiune de experiență spirituală, de experiență a importanței Lui, ca realitate spirituală; a importanței necondiționate de a-i vorbi și de a-i răspunde, nu numai pentru el ci și pentru noi înșine.

Într-un fel noi creștinii trăim sentimentul unei responsabilități necondiționate și față de semenul nostru. Dar nu ne putem explica această responsabilitate necondiționată din ceea ce ne procură cunoștința empirică despre el. Numai din credința în importanța vesnică a ființei lui și a noastră ne putem explica această responsabilitate necondiționată. Numai credința că de împlinirea conștiințioasă a îndatoririlor noastre față de El atîrnă nu o fericire trecătoare, ci una netrecătoare a lui și a noastră, poate explica forța necondiționată cu care ni se impune obligația acestei împliniri. Responsabilitatea aceasta o trăim înaltele de a întreprinde vreo fundamentare logică a unei astfel de credințe; sau ea e trăită de oămneni care nu simt trebuința să facă peste tot această fundamentare. Aceasta înseamnă că trăirea acestei responsabilități necondiționate față de semenii noștri e sădită în ființa noastră, și se impune cu o forță incomparabil mai mare decît orice argumentare logică a ei. Noi sintem creați cu o asemenea responsabilitate și ființi tot timpul sub presiunea ei necondiționată. Iar ea nu e decît vibrația noastră necesară, replica ce ne este impusă de ființa noastră la un «cuvînt» de absolută autoritate care își impune în noi «răspunsul» pe măsura lui. Noi sintem puși și jiniți într-o referință față de Cel ce ne revendică cu autoritate absolută, dar în cadrul acestei referințe trebuie să împlinim cu o conștiințiozitate absolută tot ce cere El să facem pentru desăvîrșirea noastră și pentru a celorlalți semenii.

Am spus mai înainte că noi adresăm chemarea, solicitarea, revendicarea noastră semenului nostru, provocăm oarecum de el însuși, iar el ne răspunde provocat, la rindul lui, de noi însine. Am spus că există în noi o tensiune spre celălalt, în calitatea noastră de ființe vorbitoare. Dar acum e momentul de a adăuga că noi îl revendicăm pe celălalt ca să ne răspundă la ceea ce îi cerem, ca să facă el însuși drumul unei desăvârșiri proprii cu noi și drumul unei perfecționări lui Dumnezeu, pentru că sintem minai la această de revendicare a lui Dumnezeu, ca factor și autoritate supremă a noastră. Dumnezeu ne mișcă să-i răspundem și să cerem și altora să-i răspundă împreună cu noi. Dumnezeu îl face pe semenul meu să-i răspundă și să-mi ceară și mie să-i răspund eu pentru îmbunătățirea relațiilor mele cu el în cadrul cosmosului în al cărui context ne aflăm.

Cain simte că Dumnezeu a pus asupra lui o răspundere pentru fratele său ucis și de aceea caută să se scuture de ea tocmai în fața lui Dumnezeu; se revoltă că i s-a pus această răspundere, că i se cere socoteală pentru că n-a împlinit-o: «Oare, sint eu păzitorul fratelui meu?», răspunde Cain la întrebarea lui Dumnezeu: «Unde este Abel, fratele tău?» (Fac. IV, 9). Cartea Facerii spune mai departe: «Și a purces Cain din fața lui Dumnezeu» (Fac. IV, 16). Refuzul de a răspunde lui Dumnezeu duce la ieșirea din raportul direct cu Dumnezeu, sau mai degrabă la voința de a țese, căci deplin nu se poate ieși niciodată. Dar acela refuză să răspundă și semenilor săi. Responsabilitatea creștinului față de semenii, răspunsul la cererea lor, își soarbe intensitatea obligatorie din răspunsul la revendicarea lui Dumnezeu. Cine dintre noi refuză să răspundă lui Dumnezeu cît trăiește pe pămînt, va răspunde în fața judecării lui Dumnezeu din viața viitoare. «Astfel, fiecare va da seama pentru sine lui Dumnezeu», spune Sfîntul Apostol Pavel (Rom. XVI, 12). Va răspunde însă și pentru semenii săi, pentru care, nevoind să răspundă în viața-această, a voit să scape și de responsabilitatea față de Dumnezeu.

Credincioșii ortodocși se roagă de fiecare dată la sfînta liturghie pentru «răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Dumnezeu». Dar cuvîntul lui Dumnezeu se exercită ca o judecată asupra credinciosului încă în viața pămîntească, prin toate mustările împuse conștiinței. Dialogul viu, dramatic și efectiv între Dumnezeu și om se face în interiorul credinciosului și în viața pămîntească prin ascușitul poruncii Lui, simțită dureros de conștiința datoriei de a o împlini, trecînd peste orice comoditate: «Viu este cuvîntul lui Dumnezeu... și destoinic să judece simțirile și judecățile inimii» (Evr. IV, 12).

În acest dialog dramatic și tulburător, credinciosul e făcut de Dumnezeu răspunzător pentru semenii săi. Astfel, creștinii sint legați dialogic, în mod strîns, prin Dumnezeu. Unul are puterea și simte pornirea să revindice pe celălalt cu adevărat și acela simte presiunea și are puterea să răspundă cu adevărat, pentru că amîndoi sint în raport dialogic cu Dumnezeu, pentru că fiecare trăiește cu toată intensitatea cuvîntul revendicator al lui Dumnezeu. Creștinii sint ființe

vorbitoare, sau revendicatoare și răspunzătoare, cu adevărat, intrucît le vorbește Dumnezeu și intrucît conservă în ei înșiși întreaga capacitate de vibrație la cuvîntul lui Dumnezeu, întreaga sensibilitate ascultătoare și responsabilă față de Dumnezeu. Vorbîndu-și unul altuia, sau revendicându-se și răspunzîndu-și, credincioșii răspund lui Dumnezeu; dacă-și vorbesc fără sentiment de răspundere, îi răspund lui Dumnezeu în acest mod, precum dacă-și vorbesc cu un sentiment de răspundere, îi răspund lui Dumnezeu astfel. Cu cît se simte cineva mai legat dialogic față de semenii, cu atît se simte mai legat dialogic de Dumnezeu și invers.

Viața ființelor spirituale are un caracter dialogic: revendicare și răspuns. Dar aceasta înseamnă că ființele acestea sint într-o referință dialogică față de însuși subiectul care le-a creat cu această obligativitate ființială de răspundere, și le susține în această stare prin revendicare.

Dumnezeu nu vorbește oamenilor ca oamenilor. Dar îi face să se simtă agrățiți de El. El produce în ei sentimentul că sint revendicați și că trebuie să răspundă acestei revendicări; că sint revendicați și că trebuie să răspundă în fiecare situație, potrivit acelei situații, pentru a realiza pasul următor cerut de Dumnezeu în dezvoltarea ființei lor, pe linia unei sensibilizări a responsabilității lor, sau aceea reparare care e cerută de defectul în care se află, sau aceea comportare față de semenii și față de lume, care e cerută de situație.

S-a spus că omul se descoperă ca eu în relația cu tu¹. Iar relația cu tu o trăiește în mod deplin cînd se experiază ca responsabil față de Dumnezeu. Aceasta înseamnă că se experiază ca eu prin faptul că răspunde revendicării lui Dumnezeu. Oamenii se experiază ca eu-tu prin faptul că sint ființe cuvîntătoare². Dar sint ființe cuvîntătoare prin faptul că se sint răspunzători. Iar intrucît în răspunderea unuia față de altul credincioșii își trăiesc răspunderea lor față de Dumnezeu, ei se experiază ca eu-tu prin răspunderea lor față de Dumnezeu. În răspunderea față de Dumnezeu, am experiența lui Dumnezeu ca Tu al meu, sau fiecare se experiază pe sine ca eu înaltea lui Dumnezeu.

Intensitatea existenței propriului eu o trăiesc în relație cu un tu, pentru că în acest tu trăiesc cu intensitate existența a cuiva deosebit de mine, a unui zid subiectiv și voluntar peste care nu pot trece, care mă întoarce spre mine însumi, cu o ireductibilă forță spirituală. Dar atunci în experiența lui Dumnezeu ca Tu de supremă intensitate am experiența de supremă intensitate a propriului eu. Altfel totul poate să se înmoale, în ceața unei pătate existențe.

Desigur, experiența lui tu uman sau divin este dincolo de cuvînt; ele sint realități apofatice, indefinibile. Dar aceasta nu înseamnă că sint

1. Martin Buber, *Ich und Du*, Berlin, 1936.

2. F. Ebner, *Das Wort und die geistigen realitäten*, p. 21: «Duh das Wort... ist das Verhältniss des Ichs zum Du». Th. Steinbücher, *Der Umbruch des Denkens*, p. 137: «Im Worte enthält sich das Ich und das Du in seinem Sein und zugleich im seinem gegenseitigen Verbundensein».

cu totul în afară de experiență, de trăire, cum afirmă Martin Buber³. Relația pe care el o recunoaște, este ea însăși o experiență. Experiența lor apare foarte accentuată în cuvântul lor, în intenția lor presantă, îndreptată spre *mine*⁴, care în cazul lui *Tu* uman o sesizez prin articulare sonoră, iar în cazul lui *Tu* divin ca o presiune spirituală directă, care produce în mine intensitatea unei răspunderi necondiționată.

E simptomatic că literatura de azi (de exemplu teatrul lui Eugène Ionescu) înfățișează oameni care nu mai comunică în vorbire cu nișii, fiecare își urmărește monologul lui, fără să mai țină seama de ce spun ceilalți. Creștinii aceștia, ieșiți din relația eu-tu cu Dumnezeu, au ieșit din relația eu-tu cu celălalt; sau viceversa. Ei nu mai sînt ființe răspunzătoare, responsabile. Dar ei simt totuși trebuința să vorbească. Se mulțumesc însă în locul unui *Tu* real, cu un *Tu* constituit din ființa lor. Ei dezvoltă acest fenomen de dedublare pînă la schizofrenie.

Sfîntul Grigore de Nisa spune: «Căderea din cel cu adevărat existent este corupere și descoperire adevărată a celui ce ființează, căci cum ar fi în existență cel ce nu e în cel existent»⁵. Dar creștinul rămîne în existență prin faptul că rămîne în atîrnare dialogică de cel cu adevărat existent. Cel ce cade din el înaintea lui într-un infinit al descompunerii și de aceea nu găsește înfîntarea adevărată. Numai în relația cu *Tu*-divin credinciosul se află în infinitul real care odihnește. Acesta e nu numai în mișcare ci și în stabilitate.

Nu degeaba Epistola către Evrei face intrarea credinciosului în odihna lui Dumnezeu dependentă de auzirea glasului Lui și vorbește în această legătură de caracterul viu și pătrunzător al cuvîntului lui Dumnezeu (Evr. XXI, 4, 7-12). Preocuparea de lucruri nu e odihnă, căci omul nu trăiește în ele misterul infinitului; în relația interumană eu-tu se găsește odihnă numai dacă la baza ei stă relația eu-tu cu Dumnezeu. În acest caz chiar și în privirea lucrurilor este o odihnă. Odihna în Dumnezeu e trăită ca un «astăzi», ca o stabilitate prezentă, deși această stabilitate nu exclude o mișcare în ea ca adîncire, fiind o «stabilitate mobilă», sau o «mișcare stabilă», cum spune Sfîntul Grigore de Nisa.

Cine se află în dialogul cu *Tu*-suprem a ieșit din starea singularizată a admirației ireale a trecutului propriu, sau din închipuirea fantasmagorică a viitoareii perfecțiuni a eului propriu. Responsabilitatea prezentă în dialog e un început al responsabilității pentru viitor și al călînei pentru trecut. «Dumnezeu hotărăște din nou o zi, astăzi, spunînd prin gura lui David: «Dacă veți auzi aslăzi glasul Lui, nu învîrtiți sași inimile voastre... pentru că cine a intrat în odihna lui Dumnezeu

3. Martin Buber, *op. cit.*, p. 16: «Den Menschen zu dem ich Du sage, erfahre ich nicht. Aber ich stehe, in der Beziehung zu ihm. Erst wenn ich daraus trete, erfahre ich ihn wieder. Erfahrung ist Du-Ferne».

4. John Culiberg, *Das Du und die Wirklichkeit*.

5. *In Psalmos*, Lib. II, cap. XIII, P. G., XLIV, 565.

s-a odihnit și el de lucrurile lui, precum Dumnezeu de ale Sale» (Evr. XXI, 7). Neauzirea cuvîntului lui Dumnezeu e o insensibilitate, o învîrtosare spirituală, o rămînire în afară de spiritualitatea infinită unde se află odihna comuniunii perfecte.

2. Dar așa cum dialogul între oameni are un caracter activ, tot așa și dialogul dintre Dumnezeu și oameni are un astfel de caracter. În parte chiar în mișcarea exercitată de cuvîntul uman revendicator și răspunzător se prelungește forța cuvîntului lui Dumnezeu. De aceea nu se poate face separație între actul și cuvîntul revendicator al lui Dumnezeu, exercitat asupra credinciosului, și între actul și cuvîntul revendicator și răspunzător al acestuia față de semenii săi. «Iubirea lui Dumnezeu este în iubirea omului, iubirea omului este preluată în iubirea lui Dumnezeu și sînt unite fără confuzie și fără separație»⁶. În mișcarea creată, cuvîntătoare și făptuitoare, a credinciosului se află și energia divină necreată, care produce mișcarea, creată a credinciosului. «Viu este cuvîntul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tășuri și pătrunde pînă la despărțitura dintre suflet și trup, dintre încheieturi și mădulare» (Evr. IV, 12). Prin «ascuțitul» lui, cuvîntul dumnezeiesc trezește o sensibilitate spirituală oarecum dureroasă, obligînd pe credincios să-l ia la cunoștință și să se conformeze lui, adică să-l răspundă.

Energile necreate divine lucrează asupra ființelor umane avînd forma unor *logoi*, a unor rațiuni active, a unor impulsuri prin care le duc spre ținte viitoare de îndeplinit în viața lor și a lumii. Astfel chiar în rațiunile-scopuri ale creștinului, sînt active rațiunile-scopuri ale lui Dumnezeu. Energile necreate divine intră în relație cu spiritul uman, luînd forma unor rațiuni active. Rațiunile sînt virtuale inerente energilor divine; rațiunile au un caracter energetic. Pe de altă parte, energiile-rațiuni sînt îndreptate spre creaturi și îndreptate creaturile spre chipurile (типот) viitoare, superioare ale lor. Energiile necreate duc pe credincioși spre o tot mai deplină asemănare a rațiunilor lor cu rațiunile divine⁷. Ele au totodată caracter de revendicare, sînt trăite de creștini ca niște cuvînte divine, nelipsite de înțelesuri, că-

6. A. M. Allchin, *The Doctrine of Man. An Eastern Perspective*, în vol.: *Man: fallen and free*, Holder and Stoughton, London, 1969, p. 151.

7. *Ambigua*, 40, P. G., XCI, 1341 D. Prin aceasta se împacă viziunea caracterului permanent și dinamic al realității. Teologia protestantă modernă nu vede această posibilitate de împăcare, ci consideră că trebuie să opună vechii concepții creștine statice despre realitate — înprumutată din filozofia greacă (*Parmenide*), care afirmă prin «rațiunile» (logoi) lucrurilor: stabilitatea lor — o conceptie dinamică. De aceea dumnezeu filozofiei grecești era și el static, era «incașabil de a înțeprinde ceva» (Jürgen Moltmann, *Die Theologie der Hoffnung*, 1963, p. 24, 34; R. Bultmann, *Glaube und Verstehen*, 1933, p. 276; W. Pannenberg, *Was ist der Mensch*, Göttingen, ed. II, 1964, p. 53).

Dar a considerat că toate se schimbă în așa fel încît cu vremea nu mai e nimic din ce a fost, ar însemna un transformism radical. Invățătura răsăriteană despre ființa neschimbată a lui Dumnezeu și despre energiile necreate împacă viziunea permanentei și dinamismului divin. Iar aceea de «logos» al lucrului, care rămîne neschimbat și «tropis» (moduri) care se schimbă împacă două aspecte de realități create, care trebuie recunoscute în egală măsură.

Sf. Grigore de Nisa spune: Acordul creatiei cu ea însăși stă în amestecul celor contrare căci stabilitatea și mișcarea sînt contrare. Dar acestea s-au amestecat între ele, în firea lucrurilor (*In Psalmos*, lib. I, cap. IV, P. G., XLIV, 441).

roră trebuie să le răspundă aceștia prin credința și faptele lor. Dumnezeu se află prin energiile Sale în raport dialogic cu credincioșii; aceștia se decid pe de o parte liber să răspundă cuvintelor divine, care sînt în același timp energii, pe de altă primesc de la ele puterea să le răspundă prin cuvintele și faptele lor, adăugînd la ele aportul ființei lor create. Credința lor nu e mai puțin stimulată de energiile divine ca faptele lor.

Dar energiile divine operează și altfel decît prin relația dialogică de fiecare zi cu fiecare credincios sau prin relația de fiecare zi între credincios și credincios.

Energiile divine au și putere creatoare. Dacă cuvîntul lui Dumnezeu, ca indicație și putere conducătoare spre un scop determinat și în acest sens ca o formă îndreptată spre scop a energiei lui, produce o mișcare modificatoare în creația spre care se îndreaptă, se poate cugeta că cuvîntul — energie al lui Dumnezeu poate produce și din nimic realitățile intenționate prin el.

Actul creator operează și el asemenea cuvîntului: cheamă, provoacă și imputernicește o realitate la mișcarea unui răspuns. Deosebirea e că pe cînd cuvîntul adresat de Dumnezeu (și, după asemănarea lui, cel adresat de om unei realități existente în prealabil) produce o stare, o mișcare, o realitate nouă în aceea realitate dată, și această apariție se manifestă în răspunsul dat de respectiva realitate, — în cazul creației, realitatea produsă nu apare într-o realitate existentă, ci ca una cu existența în sine; dar apariția ei este de asemenea echivalentă cu răspunsul ei la chemarea cuvîntului dumnezeiesc. Aducerea la existență a creației este așezarea lui Dumnezeu în dialog cu ceva din afară de Sine. Creația apare în existență apărînd în atîrnarea dialogică de Cel cu adevărat existent, împărțîndu-se astfel de existența Celui existent.

Cînd cheamă Dumnezeu, rostindu-și cuvîntul. Său, nu se poate să nu i se răspundă. Cuvîntul «spus» de Dumnezeu este o structură rațională gîndită de El activ, sau energetic, avînd puterea să aducă în existență o realitate nouă, conformă ei, sau o stare nouă într-o realitate existentă de mai înainte. Cuvîntul rostit de Dumnezeu are ca urmare necesară, răspunsul realității căreia i se adresează. În el e forța care provoacă în mod necesar un răspuns analog cu cuvîntul, cu structura rațională exprimată de Dumnezeu. Dacă nu există realitatea care are să răspundă, ea trebuie să apară în existență. În acest caz însăși apariția ei în existență e răspunsul care trebuie să urmeze cuvîntului lui Dumnezeu. În sensul acesta toate realitățile existente sînt răspunsuri la cuvintele creatoare ale lui Dumnezeu, răspunsuri analoage cuvintelor lui, sînt ele însele chipurile cuvintelor lui Dumnezeu. Venirea la existență e și un răspuns inconștient al creaturilor la cuvîntul lui Dumnezeu, din puterea cuprinsă în acest cuvînt. Cuvîntul creator al lui Dumnezeu este poruncă: «El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-a zidit» (Ps. XXXII, 9). Porunca Lui produce imediat existența creației, ca răspuns al ei la această poruncă. «Porunca Lui devine ființă»,

spune Sfîntul Grigore de Nisa⁸. Dar aceasta înseamnă că actul divin creator nu trebuie conceput ca o «facere» samavolnică, a unei cauze exclusiviste, cu urmări de dominare, ci ca un act de iubire care începe prin aceasta un dialog al iubirii cu creatura, în care ea are să răspundă după ce o dată există, în libertate.

Durata creaturilor în existență e și ea o continuare a răspunsului lor inconștient din primul moment la cuvîntul creator al lui Dumnezeu. Dar durarea nu e numai ceva static, ci și o mișcare a fapturilor și a universului spre forme superioare. De aceea și cuvîntul lui Dumnezeu care le ține și răspunsurile fapturilor, care «acceptă» durata lor, nu sînt simple repetiții.

Cuvintele și faptele omenesci sînt răspunsuri conștiente, deși uneori conștiința măfăstă în ele nu e și o conștiință despre Cel cărui îi răspund. Răspunsurile în care conștiința imbrățișează și pe Cel cărui i se răspunde se manifestă în credința și în faptele din credință ale oamenilor. Sfîntul Maxim Mărturisitorul zice în această privință: «Căci toate cele create după ființă și prin devenire sînt afirmate (de Dumnezeu), fiind conținute în rațiunile (cuvintele) proprii și în cele din afara lor»⁹. Toate sînt create și menținute, asadar, prin rațiunile cuvintelor lui Dumnezeu, în care se cuprind, în care persistă, în care-și au puterea de existență. Căci cuvintele lui Dumnezeu au ca o urmare necesară răspunsul creaturilor ca apariție și ca durată a lor în existență.

Ceea ce pune mai mult în relief caracterul iubitor al actului creator al lui Dumnezeu e că lucrurile fiind cuvinte ale lui Dumnezeu, sînt precis răspunsuri create, inconștiente la chemările lui Dumnezeu, mai în același timp cuvinte ale lui Dumnezeu, cîtăte oameni, deci răspunsuri pe care aceștia au să și le însușească în mod conștient, ca printru ei înșiși aceste răspunsuri inconștiente să pună și ceva de la ei în ele, prin aprofundarea valorii lor și actualizarea continuă a acestor valori pentru desăvîrșirea lor. Dar așa cum lucrurile ca răspunsuri sînt totodată efectele lucrării lui Dumnezeu, așa în însușirea și aprofundarea conștientă a răspunsului lor de către credincioși e activă și lucrarea lui Dumnezeu.

3. Am menționat încă mai înainte că energiile-rațiunile divine îndreptate spre lume au și o țintă viitoare de urmărit cu oamenii și cu lumea. Un partener cheamă pe celălalt spre sine, dar și spre un viitor pe care nu-l are încă nici unul nici celălalt, dar al cărui chip îl străvede înți cel ce cheamă, apoi și cel chemat. Dumnezeu îndreaptă prin energiile-rațiunile sau cuvintele Sale nu spre un viitor care nu există în El. Dumnezeu îndeamnă pe credincioși spre viitorul lor întrucît îi revendică spre noi trepte în urcușul spre El însuși. Un om cheamă pe alt om spre sine, dar îndeamnă mai ales spre Dumnezeu, ca deosebit de sine. Îl îndeamnă să urce împreună cu sine spre Dumnezeu și prin aceasta spre propria lui realizare. Și numai în acest sens îl cheamă la solidaritate cu sine.

8. Sf. Grigore de Nisa, în *Psalmos*, lib. II, cap. VIII, P. G., XLIV, 617.

9. *Ambigua*, P. G., XCI, 1081.

Prin energiile Sale, sesizate de spiritul uman ca cuvinte, Dumnezeu e îndreptat spre viitorul oamenilor, nu al Său. El se arată credinciosului pe de o parte pe Sine, ca viitorul lui absolut spre care îl mină sau îl cheamă pe om, dar într-o formă generală; pe de alta îi arată pașul imediat ce trebuie făcut și-i dă puterea să-l realizeze. În acest sens, Dumnezeu indică credinciosului faze viitoare provizorii, nedefinitive ale ființei lui, și-i comunică o putere corespunzătoare. În această constă coborârea lui Dumnezeu prin energiile și cuvintele Sale la fierea care situație dată a credinciosului și la contextul istoric în care el se află.

Prin energiile-rațiunile Sale îndreptate spre oameni, adică prin cuvintele Sale active, Dumnezeu pe de o parte ajută ființele umane și prin ele și lucrurile să fie tot mai conforme acestor rațiuni, pe de alta le face să se adîncească în legături cu El, în referința la El, să se întoarcă spre El. Răspunsul credinciosului nu înseamnă decât promițutudinea lui de a spune *da* la tot ce propune Dumnezeu, de a întoarce toate la Dumnezeu ca răspunsuri, ca rațiuni încorporate în ființa lui, în relațiile cu semenii, reflectate în lucruri. Scopul lui Dumnezeu este ca toate rațiunile lui active, toate cuvintele Lui să se întoarcă ca răspunsuri încorporate la El însuși, ca să fie toți și toate în El, ca să fie în toți aceeași Rațiune, același Logos divin în multiplicitatea rațiunilor pornite și întoarse în ea. Cel în care s-au întors deplin la Dumnezeu rațiunile create, rațiunile grăite de Dumnezeu, este Logosul întreg. Căci El a trăit în ascultare desăvârșită față de Tatăl, a renunțat total la Sine prin moartea acceptată de bunăvoie.

Pentru aceea în El rațiunile divine s-au arătat transparente prin cele create, ale sufletului și ale trupului, transfigurându-le pe acestea. El, prin care le grăiește Tatăl pe toate, este totodată Cel prin care au să răspundă toate. În El au să se adune toate răspunsurile, pentru că prin El se fac toate revendicările. El dă tuturor puterea să se ridice în El la starea de răspuns neșovăitor. El e Cuvîntul prin care vrea Tatăl să le aducă pe toate, ca răspunsuri, în referința cu Sine și între ele. Sfîntul Maxim Mărturisitorul zice: «După înaintarea binevoitoare, crea-toare și conservatoare a Unuia spre cele ce sînt, Cel Unul este multe; dar după raportarea prin întoarcere și povățuire, ca spre începutul atot-tiitor și ca spre centrul ce a avut în Sine, cu anticipație începuturile. Linilor ce au pornit din El, cele multe sînt Unul»¹⁰.

Fiecare are să răspundă pentru toți și toate; de aceea i s-a dat conștiința pentru sesizarea obligației sale de răspundere pentru toate, pentru intensificarea în Sine a sentimentului de răspundere. De aceea i s-a dat omului cuvîntul de revendicare, pentru revendicarea celorlalți și cuvîntul de răspuns pentru a răspunde revendicării. De aceea are puterea de a reține prin memorie și de a lega prin judecată toate întrebările. De aceea i s-a dat puterea să vadă că toate lucrurile sînt cuvinte ale lui Dumnezeu, adresate lui pentru a le întoarce lui Dumnezeu. De

10. *Ibidem.*

aceea i s-a dat puterea faptei conștiente pentru a se conduce pe sine și lucrurile spre desăvîrșirea în Dumnezeu ca răspuns conștient îndemnu-rilor lui Dumnezeu.

Dar îndemnul îndreptat în modul cel mai pronunțat spre viitor le dă Dumnezeu prin *Revelație*. Revelația pune într-o evidență mai vădită dialogul lui Dumnezeu cu noi; e o altă treaptă a dialogului, decât cel sesizat prin conștiința naturală a insului.

De fapt toată viața creștinilor se petrece într-o relație dialogică mai mult sau mai puțin conștientă cu Dumnezeu, deci într-o Revelație a Lui. Ortodoxia nu face o separație netă între natural și supranatural. Supranaturalul e naturalul restabilit și cu adevărat realizat. Revelația «supranaturală» arată clar credinciosului întunecat prin păcat destinația existenței restabile în Hristos în planul învierii și al veșniciei. Prin aceasta i se revelează credinciosului sensul profund al existenței. În revelația Dumnezeu îi revindică pe credincioși în mod mai clar și mai presant pentru un viitor, sau pentru un viitor mai clar și mai înalt. Cuvîntul lui Dumnezeu presează cu o forță și cu o claritate incompara-bil mai mare asupra unor credincioși și prin aceștia și asupra celor revindicați de aceștia, ca urmare răspunsul credincioșilor este și el semnul unei revelații mai hotărîte. De aceea în Revelație avem nu numai cuvintele și actele lui Dumnezeu către unii credincioși și prin ei și către ceilalți, ci și răspunsurile credincioșilor către Dumnezeu. O dată cu aceasta și mișcarea credincioșilor către Dumnezeu și spre viitorul lor devine mai pronunțată.

Pe lângă aceea, Dumnezeu însuși se revelează mai clar. Iar o dată cu aceea și viitorul credincioșilor și al Bisericii, ca imprimați de Dum-nezeu, ca îndumnezeiți, se arată mai lămurit. Căci e vorba nu de o explicare teoretică a lui Dumnezeu și a viitorului credincioșilor în El prin îndumnezeire, ci de o atragere reală a lor la această stare, prin anticiparea desăvîrșitei îndumnezeiri din veacul viitor. E o atragere reală a lor, într-o relație superioară cu Dumnezeu prin revindicarea lui Dumnezeu și prin răspunsul lor cu credința și cu faptele. Cine răspunde imediat și total revendicării lui Dumnezeu se unește cu El, devine ca El, se îndumnezește. Nici un interval ontologic nu mai rămîne între el și Dumnezeu, săvîrșindu-se în el o mișcare divino-umană dar rămî-nînd totuși un eu neconfundat cu Dumnezeu, așa cum între două per-soane aflătoare într-un dialog de iubire deplină există una și aceeași viață. Harul ca lumină (ca sesizare a lui Dumnezeu care îl vorbește și a sensurilor comunicate) și ca energie necreată (ca forță ce i se comu-nică și pe care și-o însușește) îl inundă pe om. Dar aceasta e și o anti-cipare a unui viitor mereu mai desăvîrșit, a unei lumini și a unei energii necreate mereu mai bogate, a unei întimități mereu mai mari a dialo-gului între Dumnezeu și om, a mișcării vieții lui Dumnezeu de la El la om.

Cel care mijlocește revelația lui Dumnezeu în mod deplin, dar o și are în Sine, este Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu cel întreg. El ca om trăiește toată revelația lui Dumnezeu și o propagă la ceilalți.

Mintea lui umană primește toate rațiunile minții Sale divine, la nivelul suprem la care le poate primi mintea umană. El răspunde lui Dumnezeu-Tatăl ca om, cu aceeași promptitudine cu care răspunde ca Fiul dumnezeiesc al Lui, pentru că sesizează revendicarea Tatălui și iubirea din ea cu aceeași claritate și intensitate. De aceea El este un singur Eu, care trăiește desăvârșit ca Fiul. Este Fiul dumnezeiesc și Fiul omenesc desăvârșit și în calitate de Fiul răspunde cu aceeași promptitudine chemării la iubire a iubirii Tatălui. Voința naturii Lui umane este configurată (*ενομοπέτυ*) de eul Lui divin, ca să răspundă prin ea tot așa de desăvârșit Tatălui, cum răspunde cu voința Lui divină, una în ființă cu a Tatălui, far făcând așa, ea e înălțată la supremul nivel al autenticității umane. Căci aceasta e lucrul cel mai propriu credinciosului: să fie partenerul desăvârșit, adică neșovăitor și neclătinat al lui Dumnezeu, în dialogul în care Dumnezeu îl cheamă, iar el răspunde. Umanul în Dumnezeu-Cuvîntul a fost ridicat în cel mai neezitant dialog ce există între Fiul și Cuvîntul dumnezeiesc și Tatăl Său. «Căci omenitatea lui Dumnezeu — spune Sfîntul Maxim — nu s-a mișcat prin arbitrar, înșușindu-și prin cumpănire și judecată cunoștința celor contrare; ci primind existența o dată cu unirea cu Dumnezeu-Cuvîntul, a avut mișcarea naturală a dorinței sau voința neezitantă, mai bine-zis stabilă; sau mai propriu-vorbind, a avut în sine stabilitatea nemișcată, fiind cu totul îndumnezeită prin aducerea ei la ființa de Dumnezeu-Cuvîntul; căci luînd-o și configurînd-o în mod natural (*φωτισκόμενον καὶ κτισθόν*) ca pe ceea ce era a Sa și în același timp naturală sufletului Lui, a împlinit în chip nefantasmagoric marea mister al iconomiei celei pentru noi»¹¹.

Reținem din acest text trei termeni: voința Lui umană a dobîndit o stabilitate neezitantă, pentru că era *configurată* sau îndumnezeită o Logosul divin și *mișcată* de El. Cuvîntul lui Dumnezeu exercita o forță asupra ei, o mișcă, dar o mișcă pentru a o uni desăvârșit cu Sine și a o face tot așa de stabilă ca și voința Lui divină. Mișcarea voi umane, sau stabilitatea ei era prelungirea mișcării volii divine asupra ei.

Aceasta e ținta spre care va conduce Dumnezeu întreaga umanitate împreună cu lumea în al cărei context există.

Dață în dialogul Revelației se sesizează în mod principal revenirea lui Dumnezeu către credincioși, pentru a-i duce spre Sine și spre ținta lor finală, în *cult* își găsește în mod principal expresie răspunsul credincioșilor. Aceștia răspund lui Dumnezeu prin lauda și mulțumirea lor pentru binevoitoarea Lui coborîre la ei, prin cuvinte și fapte prin care îi mîntuiește și-i ajută întrucît îi revindică în modul cel mai eficace. Cultul e o cuvîntare de slăvire întoarsă de credincioși lui Dumnezeu, dar aceasta înseamnă că Dumnezeu își ține

11. *Opuscula theologica et polemica*, P. G., XCI, 32.

slava Sa descoperită în fața credinciosului, ceea ce este și o grăire a Lui, căruia credinciosul îi răspunde.

În lauda adusă de credincios lui Dumnezeu, el aduce în același timp o înțelegere mereu nouă a creației lui Dumnezeu, a legilor date ei prin natură și prin creație, în vederea mîntuirii; e o înțelegere răsunătoare din lumina Revelației. Dar aceasta înseamnă că chiar lauda și recunoștința credinciosului sînt și un rezultat al lucrării lui Dumnezeu asupra omului. Dumnezeu e activ și în aceste răspunsuri ale credinciosului «Deschide ochii mei, ca să privesc cu luare-amînte minunile Legii Tale» (Ps. CXIX, 18).

Creștinul vorbește și în rugăciunea de cerere. Dar și în aceasta ei învață de la Dumnezeu ce să ceară. Desigur, cînd vorbește omul, chiar răspunzînd, Dumnezeu e cel ce ascultă. Credincioșii au înțeles că Dumnezeu îi ascultă. Dumnezeu poate fi experimentat și în ascultarea Lui, nu numai în vorbirea Lui. Căci Dumnezeu își face simțită în sufletul omului ascultarea Lui ca o asigurare, ca o ridicare a omului din teama de viitor, ca o revărsare de liniște în necazurile ce-l împresoară, ca o sesizare a atenției ce i-o acordă Dumnezeu, care e începutul izbăvirii trimisă de Dumnezeu. Ascultarea lui Dumnezeu e simțită și ea ca un răspuns al lui Dumnezeu la cererea credinciosului. «Cu glasul meu către Domnul am strigat și El m-a auzit».

Dar cultul Bisericii nu se compune numai din rugăciuni ale credinciosului, care-și iau puterea din intuiția că Dumnezeu le ascultă. Rugăciunile cultului, cerînd harul lui Dumnezeu, acesta e trimis imediat. Din rugăciuni, ca cereri ale credinciosului și din răspunsurile efective ale lui Dumnezeu prin trimiterea harului sau a efluviorilor Sale de putere, se constituie sacramentele Bisericii. Sacramentele (tainele) și sacramentăile (ierurgiile) reprezintă un dialog complet, activ, ontologic între Dumnezeu și credincioși.

Prin aceasta cultul are un efect sfințitor asupra credincioșilor și a cosmosului. În dialogul reprezentat de cult, insul împreună cu cosmosul stau deschiși lui Dumnezeu și de la Dumnezeu curg energiile necreate ca puteri desăvârșitoare. Orice cuvînt al credinciosului către Dumnezeu, ca răspuns de laudă și de mulțumire pentru viața sa, pentru toate cele ce i le-a dat Dumnezeu, pentru călăuzirea de către Dumnezeu, orice cuvînt al său ca cerere de har pentru viața sa și pentru lumea care îi este de folos, e cult. Ba mai mult, orice faptă a omului poate fi spre slava lui Dumnezeu, deci un cult, ca răspuns recunoscător al credinciosului pentru cele ce i-a dat, pentru cuvintele Lui intrupate: «De aceea, ori de mîncăți ori de beți, ori altceva de faceți, spre slava lui Dumnezeu să le faceți» (I Cor. X, 31). Prin toate creștinul se deschide pe sine și lumea, harului lui Dumnezeu. Căci cine slăvește pe Dumnezeu, slăvit va fi. Cine se deschide slavei lui Dumnezeu, recunoscînd-o, are această slavă oglindită în sine (II Cor. III, 18). Prin toate cuvintele și faptele de laudare a lui Dumnezeu, creștinul obține auzirea lui Dumnezeu și revărsarea mîlei și puterii Lui. «Toate se sfințesc prin cuvîntul lui Dumnezeu

și rugăciune» (Tim. IV, 5) adică prin dialogul între credincios și Dumnezeu, Căci prin faptul că e o slăvire a lui Dumnezeu cultul înseamnă și o predare a creaturii conștiente împreună cu lumea, care îi este dată pentru viața și desăvârșirea sa, lui Dumnezeu. Fiecare se predă pe sine și îndeamnă pe alții să se predea. De aceea, cultul cel mai deplin este cel public. «Pe noi înșine și unul pe altul și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm», se îndeamnă credinciosii ortodocși la sfânta liturghie. Ei declară prin aceasta că vor să-și împlinească datorita exprimată de Sfântul Apostol Pavel: «Că de trăim, pentru Domnul trăim și de murim, pentru Domnul murim» (Rom. XIV, 8).

Prin această predare, care e una cu slăvirea lui Dumnezeu peste toate, Dumnezeu e simțit ca Domn de către credincios în propria sa ființă. De aceea Sfântul Apostol Pavel vorbește de o slăvire a lui Dumnezeu în trupul propriu (I Cor. VI, 20). Dar a trăi pe Dumnezeu în trupul propriu înseamnă a fi sfințit de Dumnezeu, a trăi bucuria prezenței și a luminii Lui, a fi deasupra a tot ce e grijă. Predarea aceasta e un răspuns perfect dat lui Dumnezeu la revendicarea ce o adresează credinciosului. Iar răspunsul perfect al creaturii e jertfa ei.

NOUL STATUT DE ORGANIZARE AL BISERICII ORTODOXE DIN GRECIA

de Pr. Prof. LIVIU STAN

Cu prilejul vizitei pe care a făcut-o Patriarhiei Române, I. P. S. Mitropolit Iacovos de Mitilena s-a interesat îndeaproape asupra modului în care se aplică legiuirile Bisericii Ortodoxe Române, întrucât — a precizat I. P. S. Sa — aceste legiuiri au fost luate ca model de către Sinodul Bisericii Ortodoxe din Grecia pentru înnoirea legiuirilor sale proprii.

Această lucrare de înnoire a început prin adoptarea unui nou Statut de organizare a Bisericii Ortodoxe Grecești, urmat de alte legiuiri de nivel regulamentar a căror publicare este în curs.

Interesul arătat de către Biserica Ortodoxă din Grecia față de modul de organizare și de conducere a Bisericii Ortodoxe Române și prețuirea cu care o Biserică soră cinstește opera legiuitoare întreprinsă de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române sub conducerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian constituie un motiv în plus pentru a ne determina să încercăm a prezenta mai pe îndelete noua lege de bază a Bisericii Ortodoxe din Grecia.

Textul acestei legi, care se numește în sistemul legislativ din Grecia «Statut», a fost publicat la 1 martie 1969 în «Ekklesia», organul oficial al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Autocefale din Grecia. El fusese publicat în prealabil în «Buletinul Guvernului» din 17 februarie 1969 (partea I, nr. 27), printr-un Decret-lege emis de către Conducerea Statului, întrucât, după cum se știe, deși Biserica Ortodoxă a Greciei are doar poziția legală de Biserică dominantă în statul grec, ea este totuși cultul oficial sau religia de stat în această țară.

Noul Statut al Bisericii Ortodoxe din Grecia înlocuiește de fapt Statutul adoptat în anul 1943, care a suferit între timp numeroase modificări și modificări.

Această ultimă legiuire de organizare și conducere a Bisericii grecești este nu numai cea mai nouă în timp, ci și cea mai nouă cu deosebire prin cuprinsul său înnoitor.

Desigur că în organizarea și conducerea oricărei Biserici Ortodoxe locale, înnoirile sînt un fenomen curent, întrucît aplicarea principiilor canonice fundamentale ale Ortodoxiei se face în fiecare vreme și în fiecare țară sau parte a lumii, la realități care se schimbă mereu și de care trebuie să se țină seama și în materie de legislație bisericească. Pe de altă parte, fiecare Biserică locală este antrenată în procesul de înnoire a propriei sale vieți, și deci a propriei sale legislații, și datorită unor trebuințe interne pe care le impune dezvoltarea istorică proprie și